

ÖĞRENEN EKONOMİ BAĞLAMINDA KENDİSİ KÜÇÜK AMA TAHRİBATI BÜYÜK OLAN COVID-19'UN TÜRKİYE'DE SEKTÖREL ETKİLERİ

SECTORAL EFFECTS OF COVID-19 THAT SMALL CAUSE BUT LARGE EFFECT, IN THE CONTEXT OF LEARNING ECONOMY IN TURKEY

Doç.Dr. Filiz KUTLUAY TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye
ORCID: 0000-0002-2574-9494

Merve EKİCİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD Doktora Öğrencisi, Niğde/Türkiye
ORCID: 0000-0002-0974-3498

Didem BALKAYA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD Doktora Öğrencisi, Niğde/Türkiye
ORCID: 0000-0003-0485-6634

Nur Funda TUTAR

İktisatçı, Anadolu Üniversitesi, İktisat, Eskişehir/Türkiye
ORCID: 0000-0002-2207-9384

Cite As Kutluay Tutar, F., Ekici, M., Balkaya, D. & Tutar, N.F. (2021). "Öğrenen Ekonomi Bağlamında Kendisi Küçük Ama Tahribatı Büyük Olan Covid-19'un Türkiye'de Sektörel Etkileri", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:24, pp:699-712

ÖZET

Öğrenen ekonominin temel niteliği, öğrenmenin her zaman ve her yerde gerçekleşebilmesi ve farklı şekillerde uygulanabilmesidir. Öğrenen ekonomi olgusu; öğrenme yeteneğini bireylerin, firmaların, organizasyonların, bölge/ulusal ve küresel ekonomilerin bilgiyi depolama, işleme, taşıma ve birleştirme maliyetlerini büyük ölçüde düşüren enformasyon ve iletişim teknolojilerine dayandırmaktadır. Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve bütün dünyaya çok hızlı bir şekilde yayılan Covid-19 salgını, hayat tarzlarımızı, ekonomileri, eğitimi, çalışma hayatını, ulaşımı kısacası her alanı derinden etkilemiştir. Mikroskobik bir canlı insanoğlunun kurduğu, güvendiği ve garanti olarak gördüğü bazı kurumların, yapıların ve sistemlerin ne kadar aciz ve hazırlıksız olduğunu göstermiştir. Ekonomik ve finansal düzenin kırılganlığını, insan ve toplum psikolojisinin ne kadar hızlı değişebildiğini küresel manada öğretmiştir. Tüm dünya ekonomileri ve Türkiye ekonomisi geçmişte çeşitli ve çok boyutlu krizler yaşamış olmalarına rağmen, ilk defa içinde ölüm korkusunun belirleyici olduğu ve ekonominin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmayan büyük bir ekonomik krizi yaşamaktadır.

Çalışmanın amacı; hammaddeye ulaşım aksaklıkları, lojistik sıkıntıları, seyahat kısıtlamaları, nakit sıkışıklığı gibi nedenlerle dünya ticaretini vuran küresel salgının Türkiye ekonomisindeki lokomotif sektörlerle olan etkisini araştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenen Ekonomi, Covid-19, Türkiye, Küresel Ekonomi

ABSTRACT

The basic characteristic of the learning economy is that learning can take place anytime and anywhere and can be applied in different ways. The phenomenon of the learning economy bases the learning ability on information and communication technologies that greatly reduce the costs of storing, processing, carrying, and combining information of individuals, companies, organizations, regional/national, and global economies. The Covid-19 epidemic, which emerged in Wuhan city in China, and spread rapidly all over the world, deeply affected our lifestyles, economies, education, working life, transportation, in short every area. A microscopic creature; it has shown how weak and unprepared some institutions, structures, and systems established by humankind, trusted and regarded as guarantees are. It has taught in a global sense that the fragility of the economic and financial order and how fast the psychology of humans and the psychology of community can change. Although all world economies and the Turkish economy have experienced various and multidimensional crises in the past, for the first time they are experiencing a major economic crisis in which the fear of death is determinant and does not stem from the internal dynamics of the economy.

The aim of the study; is to investigate the impact of the global epidemic that hit the world trade due to reasons such as raw material transportation problems, logistics difficulties, travel restrictions, cash congestion, on the locomotive sectors in the Turkish economy.

Keywords: Learning Economy, Covid-19, Turkey, Global Economy

1. GİRİŞ

Öğrenen ekonomi kavramına gerekli özen 1990'lı yılların başında gösterilmeye başlanılmıştır. Bu kavram, ülke bazında değerlendirildiğinde ne gibi bir öneme sahip olduğu 21.yy'da daha net bir şekilde anlaşılabilir. Kavram yeniliğin, bilginin ve teknolojinin ülke ekonomisine ayrı avantajlar sağlayabileceği hususunun altını çizmektedir. Yenilik çok sade bir kavram olarak gözükse de ulusal çapta düşünüldüğünde çok stratejik öneme sahip olduğu söylenilebilir. Ekonomilerin yeniden yapılanmasına olanak sağlayan, bilgi yoğun inovasyonlara imkân veren, hayat boyu öğrenme olgusuna sahip ve değişime açık olan öğrenen ekonomiyi sektör bazında inceleyerek, salgın döneminde yaşanan etkileşim anlatılmıştır.

Salgın hastalıklar ülkeleri sadece ekonomik anlamda değil; sosyal, kültürel, psikolojik ve fizyolojik olarak da etkiler. Bu etki salgının boyutuna ve ne kadar süreceği durumuna göre değişiklik göstermektedir. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca her zaman bir kırılma ya da dönüm noktası geçirmektedir. Bu kısır döngü haline gelen olumsuzluklar arasında salgınlar, finansal krizler, doğal afetler, kıtlıklar ve daha birçok durum sayılabilir. Bu gibi durumlar ülkeleri derinden sarsarak ağır tahribatlara neden olmaktadır.

Dünya, Çin’de başlayan ve hızla diğer ülkelere de yayılan koronavirüs (Covid-19) salgınıyla mücadele etmeye başlamıştır. Fakat geçmişe bakıldığında, dünyanın bu ve buna benzer hastalıklarla daha önceden karşılaştığı görülmektedir. Veba Salgını ve İspanyol gribi gibi salgınlar kıtalararasını etkileyen salgınlara örnek verilebilir. Covid-19 salgınının örnek gösterilen diğer salgınlardan farkı vardır. Bu fark 21.yy’a bakıldığında üretim faktörlerine yeni değişkenin eklenmesi şeklinde ortaya konulmuştur. Bu değişken dünyanın her bir noktasından bilgi alabilmenizi sağlayan, bilime ve geleceğe yön veren özelliğiyle karşımıza çıkan; teknolojidir. Bu salgınların kökeni araştırılıp, yapısı incelenerek gerekli aşı çalışmalarının yapılması teknoloji sayesinde mümkün olmaktadır.

Türkiye’de Covid-19 salgını finans, eğitim, sağlık, lojistik ve tarım gibi daha birçok sektörü etkilemiştir. Sosyal ve fiziki izolasyon gerektiren bu salgın temassız hayat tarzını ve üretim anlayışını beraberinde getirmiştir. Sanayi, hizmet ve tarım sektörlerinde yaşanan arz daralması iş gücü talebini de olumsuz etkileyerek toplumun satın alma ve yaşam kalitesini azaltmıştır. Belirsizlik durumunun hâkim olduğu salgın hastalıklar döneminde yaşanan dış gelir kaybı iktisadi büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bu etkinin kurumlarda hissedilmesi ise kaçınılmaz olacaktır.

Yapılan çalışmada salgınların yıkıcı etkisi ele alınarak, Türkiye ekonomisinin yapı taşını oluşturan bazı sektörlerin salgın döneminde ne gibi önlemler aldığı incelenecektir. Salgının makroekonomik etkisi ve sektörlerle nasıl yansıdığı irdelenecektir.

2. ÖĞRENEN EKONOMİ KAVRAMI

Bilim ve teknolojinin her geçen gün ilerlediği çağımızda, bilgi kavramı hayatın her aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Yaşam boyunca edinilen bilgi birikimi, gelecek zamanlarda karşılaşılabilecek durumlara karşı tedbirli olmayı sağlar. Sosyal bir bilim olan ekonomi bilimini, insan davranışlarından bağımsız olarak incelemek mümkün değildir. Yaşayan bir bilim olan ekonomi, kalıplaşmış düşünceler ve görüşler ile toplumlara her alanda çözüm sunamayabilir. Bu yüzden bilgi kavramının ekonomi ile bütünleştirilmesi oldukça önemlidir. Bilgiye açık ve öğrenmeye dayalı bir ekonomi, toplumların ilerlemesinde büyük avantajlar sağlar.

Ekonomiler açısından öğrenme yöntemleri, doğrudan ve dolaylı yöntemler olarak iki şekilde incelenebilir. Doğrudan yöntemler içerisinde üniversiteler, araştırma enstitüleri ve ar-ge departmanları gibi önemli kurumlar; yeni bilgilerin oluşturulması, aktarılması ve kullanılmasında önemli role sahiptir. Diğer bir yöntem olan dolaylı öğrenme yöntemi ise hammadde tedariki, üretim ve pazarlama gibi var olan ekonomik süreçlerde meydana gelen olaylardan elde edilen bilgi ve birikimin kullanılması temeline dayanmaktadır. Doğrudan ve dolaylı öğrenme yöntemi öğrenen ekonomi için birbirini tamamlayıcı niteliktedir (Gregersen,1997: 2-3).

Fordist üretim sürecinden bugüne teknolojinin hızla gelişmesi ve üretim koşullarının değişmesi, ekonomileri bilgi ve teknolojiyi en verimli şekilde kullanmak zorunda bırakmıştır. Öğrenen ekonomiler dünyasında, firmaların ve ülkelerin uzmanlaşması ekonomik performans için giderek daha önemli hale gelmektedir. Öğrenme ekonomisi dinamik bir kavramdır. Temel bilgilerin kullanılması ve geliştirilmesini amaçlar (Lundvall, 1994: 26-27).

Sanılanın aksine öğrenen ekonomi için gelişmiş teknolojilere ihtiyaç yoktur. Öğrenen ekonominin temelinde, ekonomik alanlarda elde edilen bilgi birikimin etkin verimli kullanılması vardır. Öğrenen ekonominin dinamikleri olarak; bireyler, firmalar, bölgeler ve sektörler gibi birçok ekonomik alt birim sayılabilir. Her birimin öğrenme kabiliyeti ve hızı içinde buldukları koşullara göre farklılık göstermektedir (Çetin ve Ecevit, 2008: 208-212).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

2019 Aralık tarihinde Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını hızlı bir şekilde dünyaya yayılarak sosyal, kültürel ve ekonomik olarak ülkeleri etkilemiştir. Salgın sonrasında ise sürekli değişen dünya ve insan ihtiyaçlarını karşılamak için inovasyonlar yapılmıştır. Öğrenen ekonomi olarak da

tanımlayabileceğimiz modern ekonomi kapsamında, bu gelişmelerin ve değişimlerin neler olduğunu anlamak, hangi etkilere neden olabileceğini öngörmek adına birçok araştırma yapılmıştır.

Bahar ve İlal (2020), salgının ödemeler dengesinde yaptığı değişiklikleri ve turizm sektörünün bu değişimlerdeki payını incelemişlerdir. Geçmişte, salgın dönemlerinde turizm sektöründe meydana gelen değişimlerden yola çıkarak, sektörde Covid-19 salgının etkilerine bakmışlardır. Turizm sektöründe tüketici güveninin tekrar kazanılması için, kurumların temizlik, hijyen konularında daha hassas olmaları ve teknolojiyi daha etkin kullanmalarının önemini vurgulamışlardır. Sektörde meydana gelen kayıpların teşvik edici politikalar ile telafi edilebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Çelik (2020)'in çalışmasında, endüstri 4.0 ekseninde lojistik sektörünün Covid-19 salgınından ne derecede etkilendiğini araştırmaya yöneliktir. Lojistik sektöründeki ilerlemelerin temelinde hangi etkenler olduğunu ortaya koymuştur. Salgının, lojistik sektörde teknoloji kullanım kapasitesini hızla arttırdığını ve lojistik sektörde, salgın döneminde oluşan krizden çıkmakta, teknolojik gelişmelerin önemli bir yer tuğu sonucuna ulaşmıştır.

Fendoğlu ve Polat'ın (2020), otomotiv sektörünün salgın sürecinde nasıl bir yol izlediğine bakılmıştır. Çalışmada, salgın sürecinde otomobil üretiminde teknolojik yeniliklerin hız kazandığı ve daha yüksek teknoloji araçlar üretildiği görülmüştür. Ek olarak, bu süreçte toplu kullanım alanlarında uygulanan sosyal mesafe önlemlerinin de bireysel araç talebini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Laborde vd. (2020), salgının gıda sektörünü büyük çapta etkilediğini ve salgının olumsuz etkilediği; işgücü, tarım ve gıda pazarı gibi önemli faktörlerin gıda sektörünü aksattığını belirtmişlerdir. Ayrıca salgın etkilerini gıda güvenliği açısından incelemişlerdir. Sonuç olarak, ürünün, tarım ve gıda üretim zincirinde, geçtiği her aşamada sağlık önlemlerinin etkin şekilde uygulanmasının önemini vurgulamışlardır.

Lundvall (2002), değişen ve gelişen toplumlarda bilgi ve öğrenmenin önemine değinmiştir. Kalıplaşmış ekonomik yapıların, toplumların ekonomik açıdan ilerlemesinin önünde engel olduğunu belirtmiştir. Bilginin etkin ve verimli kullanıldığı, öğrenen ekonominin, toplumların stratejik pazar hedeflerine ulaşmada bir basamak olduğunu vurgulamıştır.

Maliszewska vd. (2020), Covid-19 salgının ülkelerde gayrisafi yurtiçi hasıla ve ticaret üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Yaptıkları ekonomik modellemeler sonucunda ülkelerde gayrisafi yurtiçi hasılda azalmalar meydana geldiğini tespit etmişlerdir. Salgından dolayı uygulanan karantina uygulamaları ve kısıtlamaların ticaret sektöründe de aksamalar yaşanmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Tanrıvermiş (2020), yaşanan Covid-19 salgını sürecinde gayrimenkul ve inşaat sektöründe meydana gelen olumsuzluklar araştırılmıştır. Salgın döneminde sektördeki belirsizlikler nedeniyle hem yatırımların azalması hem de işletmelerde bu süreçte yapılan ek harcamalar inşaat ve gayrimenkul sektöründe işlem hacminin küçülmesine sebep olduğu görülmüştür.

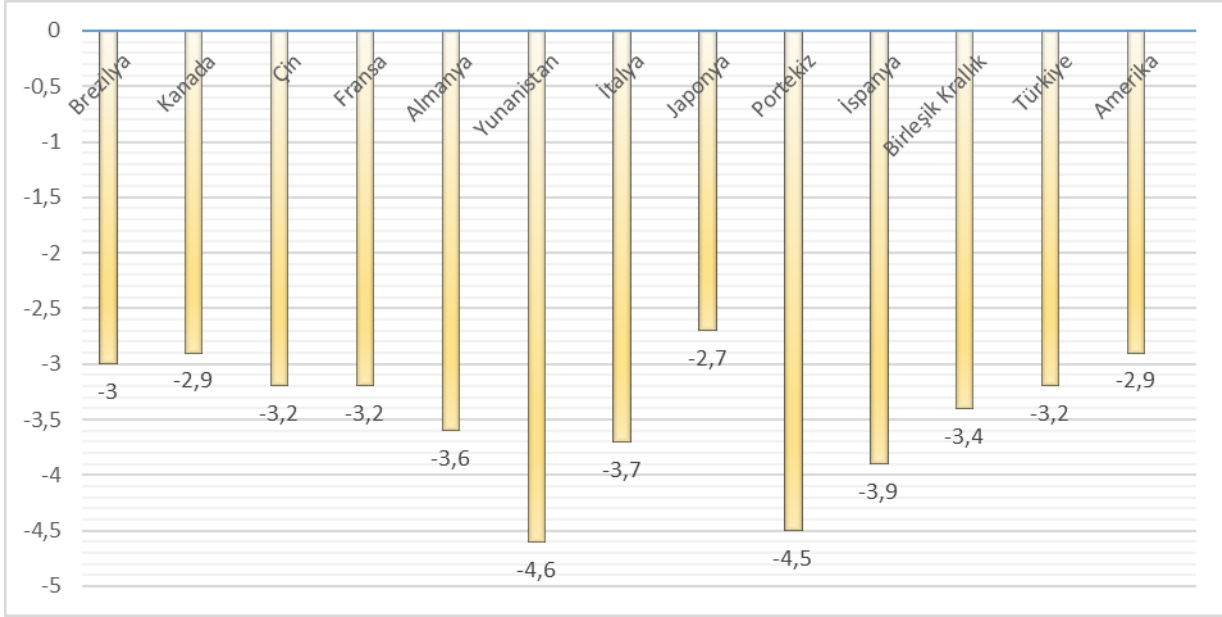
4. TÜRKİYE'DE COVID-19 SALGINININ SEKTÖRLER ÜZERİNE ETKİLERİ

Aralık 2019 tarihinde Çin'nin Wuhan kentinde ilk vakaları görülen Covid-19 salgını birkaç ay içerisinde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya Sağlık Örgütü hastalığın küresel durumunun incelenmesi için ilk olarak acil durum ilan etmiş, daha sonra ciddi tehlikeler ve hızlı artıştan dolayı hastalığı pandemi olarak kabul etmiştir. SARS ve MERS ile aynı aileden olan Covid-19 virüsü hastalığı taşıyan bazı kişilerin hiç belirti göstermemesinden dolayı diğer salgınlara göre daha hızlı yayılım sağlamakta ve daha çok tehlike oluşturmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a).

UNIDO (2020) açıklamasında; Covid-19 salgın döneminde kriz öncesi ekonomik durulmalar ve üretim miktarlarında düşüşler olduğunu bildirmiştir. Dünya genelinde imalat sanayi üretiminde %1'lik bir düşüş olmuş ve 2019'un sonunda %7'lik bir oranda kalmıştır. Salgın bitişinde dünya üzerinde gayrisafi yurtiçi hasılanın düşeceği tahmin edilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, elde ettiği verilerde salgınla beraber birçok iş yerinin tamamen veya kısmen kapanması sonucunda küresel işgücünün %81'lik kısmının kaybedildiğini açıklamıştır. Salgının önemli boyutlarda ekonomik etkileri özellikle gelişen ülkelerin tarıma dayalı üretimlerini zayıflatmıştır. Karantina uygulamalarının artmasıyla birlikte gıda tedarikinde de aksamalar meydana gelmiştir. ILO'ya göre turizm ve konaklama, yiyecek/içecek hizmetleri ve üretim sektörleri başta olmak üzere, inşaat, eğlence, ulaşım gibi sektörlerin salgından yüksek derecede etkilendiği belirtilmiştir (İKV,2020).

Özellikle salgın sürecinde ekonomik veriler gözlemlendiğinde durgunluk olduğu görülmektedir. Dünya genelinde işsizlik oranları artmış, kısıtlama ve karantinalardan kaynaklı birçok işletme kapanmış ya da iflas ile yüz yüze kalmıştır. Grafik 1’de salgından hemen sonra alınan veriler de ülke ekonomilerinde hızlı gerilemenin hangi boyutlarda olduğu görülmektedir.

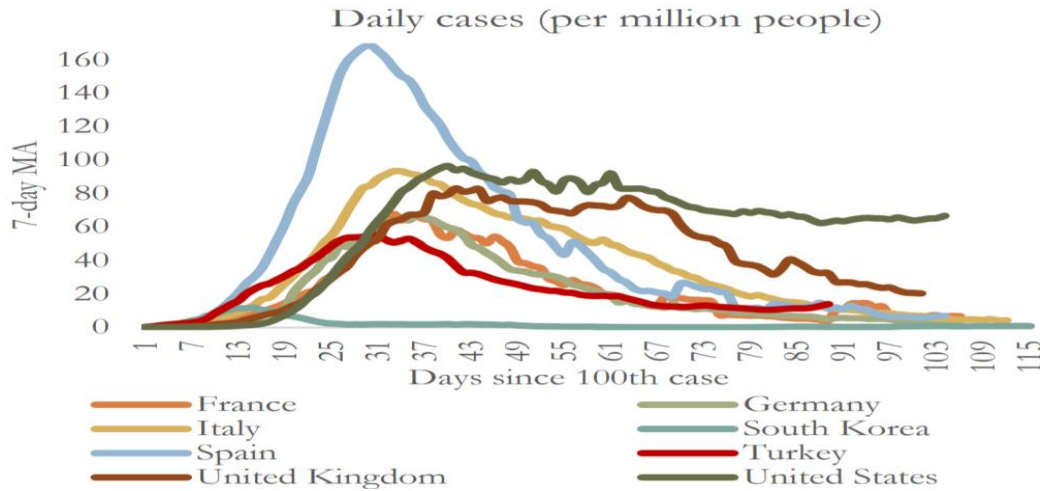

Grafik 1: COVID-19’un Bazı Ülkelerde GSYH’ Olan Etkileri¹

Kaynak: Cinel, 2020: 134.

Grafik 1’e bakıldığında, Covid-19 salgını ile beraber bazı ülkelerin GSYH oranlarında gerilemeler olduğu görülmektedir. Veriler, salgının görülmeye başlamasından sonraki ilk bir buçuk aylık süreçte GSYH üzerine yaptığı şok etkileri göstermektedir. Grafik genel olarak incelendiğinde ülkelerde ortalama %3,5 oranında bir küçülme vardır. Özellikle Yunanistan, Portekiz ve İspanya’nın yaşanan bu şok etkiden en çok zara gören ülkeler olduğu söylenilebilir (Cinel, 2020: 135).

Türkiye’de ilk vakalar 11 Mart 2020 tarihinde görüldükten sonra kısa sürede hızlı bir artış yaşanmıştır. Diğer ülkeler gibi Türkiye’de de salgın hızını kontrol altına almak için birtakım önlemler ve kısıtlamalar uygulanmıştır. Grafik 2’de Dünya Bankası’nın Türkiye raporuna göre; Türkiye’de görülen ilk 100 vakadan sonraki artış hızı ile bazı ülkelerde görülen ilk 100 vakadan sonraki artış hızının, yedi günlük karşılaştırılması verilmiştir. Grafiğin kapsadığı süreçte Türkiye’de diğer ülkelere göre kontrolün daha hızlı sağlandığı görülmektedir.

Grafik 2: Türkiye ve Bazı Ülkelerde Covid-19’un Yayılma Hızı

Kaynak: World Bank, 2020: 13.

¹ Grafik 1 Cinel (2020)’den veriler alınarak oluşturulmuştur.

Covid-19 salgını tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik olumsuzluklara neden olmuştur. Özellikle işletmelerin bu dönemde yüklerini hafifletmek için işverenin ödemesi gereken vergilerde, ödeme süresinde ertelemeler ve vergi oranlarında değişikliğe gidilmiştir.

Hala devam etmekte olan Covid-19 salgınının uzun vadede sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan verdiği tahribat henüz bilinmemekle birlikte kısa dönemde insanlarda tüketim alışkanlıklarının değişmesine ve ağır psikolojik problemlere neden olmuştur. Geçmişte yaşanan salgın süreçlerinin öncesi ve sonrasını incelendiğinde, benzer şekilde Covid-19 salgını sürecinde değişen ihtiyaç kavramının ve edinilen bazı ekonomik davranışların, salgın sonrasında da devam edeceği öngörülmektedir.

2016 ve 2018 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden dolayı kırılgan bir ekonomiye sahip olan Türkiye, 2019 yılında henüz toparlanma sürecindeyken, 2020 yılına geçildiğinde Covid-19 salgını ile karşı karşıya geldi. Bu yüzden ekonomi, salgının olumsuz etkilerinden, beklenenin üzerinde etkilenmiştir (Gürlesel, 2020a: 84).

Türkiye bazında salgın sürecine geriye dönük bir inceleme yapıldığında Dünya Bankası’nın raporunda yapılan anket sonuçlarına göre dünya genelinde ki değişen ihtiyaç ve taleplerin Türkiye ekonomisinde negatif etkiler oluşturduğuna değinilmiştir. Olumsuz etkilerden en çok yıpranan sektörler arasında turizm, ulaşım, lojistik ve eğitim sektörü vardır (World Bank, 2020: 9). Yaşanılan bu salgın döneminden başka hangi sektörlerin etkilendiği açıklanmaya çalışılacaktır.

4.1. Eğitim Sektörü Üzerine Etkileri

Covid-19 salgını başladığı günden bu yana dünya genelinde sosyal hayatta aksamalara neden olmuştur. Virüs küresel çapta eğitimin farklı bir boyuta geçmesine neden olmuştur. Kısıtlamalardan ve karantinalardan dolayı kapanan okullar uzaktan eğitime geçmek zorunda kalmıştır. UNESCO’nun verilerine göre 2020’nin Nisan ayında dünya genelinde toplam 188 ülkede okullar belirsiz süreliğine kapatılmıştır. Bu okullara giden öğrenci sayısı dünyada ki öğrenci sayısının ortalama %92 kadarlık kısmını oluşturmaktadır. UNICEF’in 2020 araştırmasında, uzun süren salgın sürecinin, gelecekte birçok öğrencinin okulu bırakması ile sonuçlanabileceği konusunda uyarılarda bulunarak, salgın sürecinde uzaktan eğitimin etkin ve verimli kullanılması için gereken koşulların sağlanması gerektiğinin önemini bildirmiştir (Can, 2020: 12).

Uzaktan eğitim sürecinde yaşanabilecek olumsuz durumlar öğrencilerde moral ve motivasyonda düşüklük, eğitim sistemine olan güvensizlik ve kendilerine olan güvensizlik olarak karşımıza çıkabilir. Yeni eğitim sisteminin dezavantajları yanı sıra öğrencilere sağladığı bazı kolaylıklar da vardır. Bunlar arasında; uzak mesafelerdeki etkin öğrenci-öğretmen iletişimi, ders sırasında kullanılan materyallere ve ders kayıtlarına ulaşım, daha büyük gruplar ile verimli iletişim gibi avantajlar sayılabilmektedir (Çakın ve Akyavuz, 2020: 166).

Türkiye’de Covid-19 salgını döneminde bütün sektörlerde olduğu gibi eğitim sektörünün de teknoloji ile ne kadar iç içe olması gerektiğinin önemi bir kere daha ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim sürecinin faydalı olabilmesi için her öğrencinin faydalanabileceği kolaylıkta bir teknoloji ile desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Teknoloji her ne kadar gelişmiş olsa bile bazı teknik aksamaların olabileceği gibi bu sürecin başında hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin yeni eğitim sisteminin gerektirdiği veri transferi ve iletişim kanallarını nasıl kullanmaları gerektiğini öğrenmeleri için belirli bir geçiş aşamasına ihtiyaç olduğu görülmüştür (Bakioğlu ve Çevik, 2020: 112). Uzun vadede uzaktan eğitim sürecinin verimli olabilmesi için eğitimin tutarlı olması, profesyonel standartlara sahip olması ve eğitim kalitesinin kapsamlı bir şekilde artırılması gereklidir (ILO, 2020a: 2).

4.2. Tarım ve Gıda Sektörü Üzerine Etkileri

Covid-19 salgınından olumsuz etkilerinden ilk sıralarda etkilenen sektörlerden biri tarım ve gıda sektörüdür. Tarım sektöründe güçlü olan ülkeler; Çin, ABD, İspanya, Rusya, İtalya, Fransa gibi aynı zamanda salgından en olumsuz etkilenen ülkeler olmuştur. Ülkeler bu süreçte karşılaşılabilecek olumsuzluklar için bazı önlemler arasındadır. Bunlar önlemler arasında tarım ve gıda üretimine devam etmek, dağıtım birimlerinde sürdürülebilirlik, ulusal üretimin devamlılığı, talebi yerel boyutta toplamak ve işgücünün devamlılığını sağlamak sayılabilir (Gülçubuk, 2020: 5).

Salgının başlangıcından bu yana gıda tedarikinde önemli aksamlar yaşandı. Aksamların yaşanmasında özellikle lojistik zorluklar, ülkelerdeki kısıtlama ve karantina uygulamaları, çalışma koşullarından kaynaklı işsizlik problemi gibi önemli etkenler etkilidir. Özellikle çabuk bozulan gıdalarda pazar kısıtlamalarından dolayı bozulmasına ve gıda israfına neden olmuştur. Birçok hizmet sektöründe uygulanan geçici kapatma

kararları tarım sektöründe üretilen malların pazar hacmini de küçülterek zarar etmelerine neden olmuştur. Ayrıca salgından kaynaklı ölümler sonucu tarım sektöründe iş gücü oranlarında da düşüş yaşanmıştır. Emek yoğun olan sektörde üretim yavaşlamıştır (ILO, 2020b: 2). Salgın sürecinde bazı ülkelerde uygulanan kısıtlamaların detayları aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Covid-19 Salgının Sürecinde Bazı Ülkelerin Tarım Alanında Aldığı Kısıtlama ve Önlemler²

Ülkeler	Kısıtlamanın Yapıldığı Alanlar	Kısıtlamaların Tarih Aralığı	Kısıtlamaya Dahil Olan Mahsuller
Beyaz Rusya	İhracat Yasağı	Başlangıç: 31.03.2020 Bitiş: 03.07.2020	Karabuğday, karabuğday tanesi, soğan çeşitleri ve sarımsak
Cezayir	İhracat Yasağı	Başlangıç: 22.03.2020 Bitiş: Belirtilmedi.	Hurma dışında taze meyve ve sebzeler, süt, mineral su, domates püresi, makarna, baklagiller, pirinç, yağlar, şeker, irmik, un ve gıda katkı maddeleri
Ermenistan	“Avrasya Ekonomik Topluluğu” Ülkeleri Dışına İhracat Yasağı	Başlangıç: 31.03.2020 Bitiş: 30.06.2020	Soğan, sarımsak, şalgam, çavdar, pirinç, karabuğday, darı, tahıllar, kepekli un ve tahıl granülleri, karabuğday gıda ürünleri, ezilmiş ve ezilmemiş soya fasulyesi ve ayçiçeği tohumu
Kazakistan	İhracat Yasağı ve Kota	Başlangıç: 22.03.2020 Bitiş: 01.06.2020	İhracat yasağı içeriğine karabuğday, şeker, patates, her türlü soğan, sarımsak, ayçiçeği çekirdeği ve ayçiçek yağı dahil ediliyor. Havuç, şalgam, pancar, her çeşit lahanalar, buğday veya çavdar unu ile yumuşak buğday ürünlerinde aylık kotalar belirlenecek.
Kamboçya	İhracat Yasağı	Başlangıç: 05.04.2020 Bitiş: 20.05.2020	Çeltik pirinci, beyaz pirinç ve balık
Kırgızistan	İhracat yasağı	Başlangıç: 23.03.2020 Bitiş: 22.09.2020	Buğday, un, bitkisel yağ, şeker, tavuk yumurtası, pirinç ve makarna
Kuveyt	İhracat yasağı	Başlangıç: 12.03.2020 Bitiş: Belirtilmedi.	Tüm gıda ürünleri
Mali	İhracat yasağı	Başlangıç: 10.04.2020 Bitiş: 09.07.2020	Pirinç, darı, şeker, süt ve makarna
Tacikistan	İhracat yasağı	Başlangıç: 25.04.2020 Bitiş: Belirtilmedi.	Tohum, fasulye, buğday, un, pirinç, yumurta, patates, et
Türkiye	Ön izne bağlı ihracat kısıtlaması	Başlangıç: 07.04.2020 Bitiş: 07.08.2020	Limon

Kaynak: Eren, 2020: 8-9

Salgın döneminde Türkiye’nin en büyük sorunlarından biri de uygulanan kısıtlamalar ve alınan önlemler sonucunda gıda fiyatlarında meydana gelen artıştır. Tüketiciler gıda temini daha yüksek ücret miktarlarda almak zorunda kalmıştır (Bhusal, 2020). Türkiye’de bu süreçte Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu’nun en güncel verilerinde gıda ve tarım alanında hem TÜFE hem de ÜFE oranlarında devamlı artış görülmektedir.

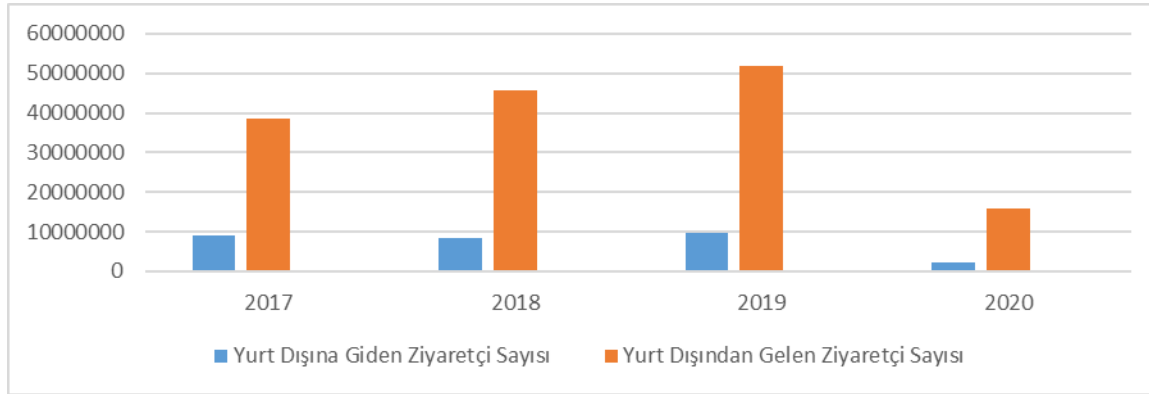
² Tablo 1 Eren’den (2020) alındıktan sonra uygulamalardaki tarihler <https://www.macmap.org/covid19> sitesinden yeni veriler ile güncellenmiştir.

4.3. Turizm Sektörü Üzerine Etkileri

Ülkelerde ekonomik büyümede en büyük paylardan birine sahip olan turizm sektörü, dış ülkeler ile olan ilişkileri de kuvvetlendirmektedir. Diğer sektörlerle göre daha katı yapıya sahip olan sektör, siyasal problemler, salgınlar, krizler gibi küresel sorunlardan hızlı etkilenmektedir. Salgının dünya ülkelerine yayılmaya başlaması ile birlikte ülkeler hastalığın yayılma hızını kontrol altına almak amacıyla ülkelerin giriş/çıkışlarını kapatıp belirsiz süre turizm faaliyetlerini durdurmuştur.

Salgın sürecinde turizmin durdurulması, küresel ekonomi ve istihdam üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olmuştur. Alınan önlemler turizm sektöründe daralmaya aynı zamanda turizm sektöründe istihdamın da azalmasına sebep olmuştur. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı'na göre salgını küresel boyutta kontrol alma çabalarının özellikle turizm sektöründe %45 ile %70 arasında bir küçülmeye neden olmuştur (ILO, 2020c: 2).

Türkiye vaka hızlarındaki ivmeden dolayı özellikle yurtdışı uçuşları belirli bir süre durdurarak ve Türkiye'ye gelme zorunluluğu olan kişilere de on dört gün karantina uygulamasına giderek önlemleri arttırmıştır. Aynı zamanda alınan önlemler dâhilinde iller bazında da yasaklar getirilerek zorunlu haller dışında iller arası yolculuk yapmak yasaklanmıştır. Bu durum yurt dışından gelecek olan turistlerin ve yerli turistlerin tatil rezervasyonlarını iptal etmesine neden olmuştur. Özellikle sezonluk çalışan turizm işletmelerinde bu durum açılışların ertelenmesine ve dolaylı olarak sektörde istihdamın azalması ile sonuçlanmıştır. Grafik 3'de 2017-2020 yıllarında Türkiye'de turizm sektöründe meydana gelen değişimler verilmiştir.

Grafik 3: 2017-2020 Yıllarına Turizm Faaliyetleri

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

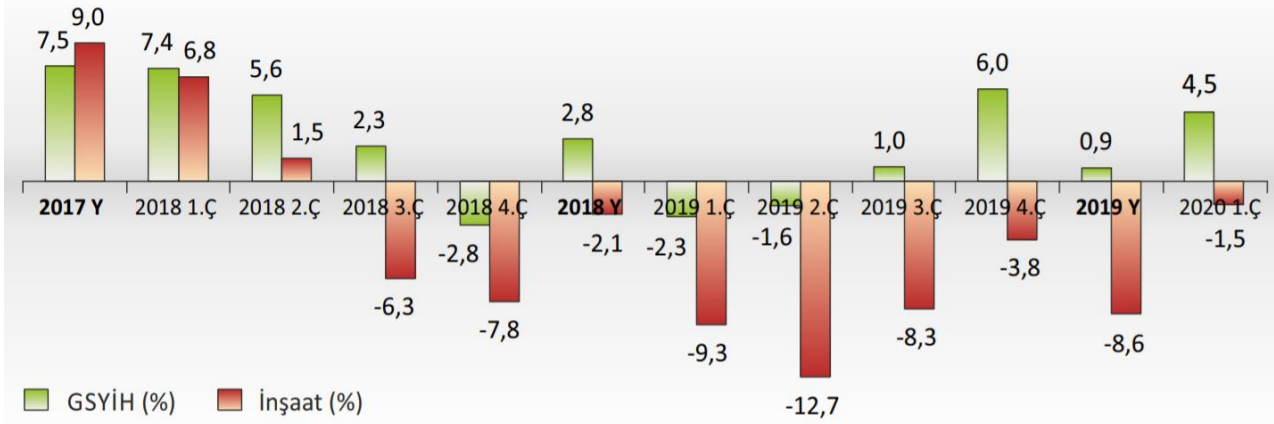
Grafik 3'de görüldüğü üzere Türkiye'de salgın döneminde uygulanan kısıtlamalar turizm sektöründe büyük bir negatif etki oluşturmuştur. Aynı oranda turizm gelirleri 2020 yılının sonunda 2019 yılına göre %65,1 azalmıştır.

4.4. İnşaat ve Gayri Menkul Sektörü Üzerine Etkileri

Covid-19 salgını, geçmiş salgınlardan farklı olarak gayrimenkul ve inşaat sektörlerini de etkilemiştir. İnsanlar salgından kaynaklı belirsizlik ortamında bu sektörlerle yatırım yapmaktan çekinmişlerdir. Birçok ülkede gayrimenkul ve inşaat sektörlerindeki negatif etkiyi azaltmak adına; uzun vadeli ve düşük faizli konut kredileri, e-tapu hizmeti gibi bazı önlemler alınmıştır.

Mutlu'nun (2020) yaptığı bir araştırmaya göre; Dünya genelinde inşaat sektöründe on yıllık bir gerileme söz konusudur. "IHS Markit Avro Bölgesi İnşaat Sektörü Toplam Aktivite Endeksi", 2020'nin Mart ayında %33,5, Şubat ayında %52,5 ve Nisan ayında %15,1 gerileyerek sektörde büyük bir daralma olmuştur. Başta Fransa, İtalya, İngiltere ve Almanya'da önemli oranda gerileme kaydedilmiştir. Küresel çapta salgın sürecinde ve sonrasında inşaat sektöründe ve gayrimenkulde oluşabilecek bazı gelişmeler arasında; dijital dönüşüm programları, daha geniş çalışma alanları, yapılar da peyzaj ve park alanlarına daha geniş çapta yer verilmesi gibi gelişmeler görülebileceği düşünülmektedir.

Türkiye'de inşaat sektörüne bakıldığında; 2019'da ekonomi %0,9'luk bir büyüme gösterirken, inşaat sektöründe %8,6'lık bir küçülme meydana gelmiştir. 2020'nin ilk çeyreğinde ekonomide %4,5'lik bir büyüme görülürken, inşaat sektöründe yine %1,5'lik bir küçülme meydana gelmiştir. Sektör uzun süredir daralma döneminde olduğu için salgın sürecinden oldukça olumsuz etkilenmiştir (Gürlesel, 2020b: 85).

Grafik 4: Türkiye’de 2007-2021 Yıllarında İnşaat Sektöründeki Değişmeler

Kaynak: TMB, 2020: 19.

Grafik 4’e bakıldığında, 2018 yılının 3. ve 4. çeyreğinden itibaren gerileyen inşaat harcamaları, 2020’in 1. çeyreğinde de azalma eğiliminde olmuştur. Bu durumun yaşanmasındaki en büyük faktör, salgın döneminde yaşanan belirsizliklerden dolayı azalan yatırımlardır. İnşaat sektöründeki durgunluklar nedeniyle sektördeki istihdam edilen işgücü sayısında da diğer yıllara göre azalma meydana gelmiştir. 2020 Haziran ayında uygulanan politikalar ve yeni üretim süreci ile birlikte hem inşaat sanayinde hem de inşaat sektöründe yavaş yavaş bir toparlanma süreci başlamıştır fakat yeni daralma süreçleri yaşanılmasının önüne geçilememiştir.

4.5. Otomotiv Sektörü Üzerine Etkileri

Otomotiv endüstrisi küresel ekonomide önemli bir paya sahiptir. Salgın başladığından beri sektör üzerindeki etkiler ilk olarak Çin olmak üzere dünya üzerinde şiddetli olarak hissedilmiştir. Salgının ilk şokunda otomotiv sektöründe, özellikle talep ve yatırım faktörlerinde büyük bir azalma görülmüştür. Salgın döneminde gelen kısıtlamalar ve alınan önlemler hem üretim hem de dağıtım kanallarında önemli aksamalara sebep olmuştur. Bu durumun sonucu olarak ülkelerde GSYİH ’da azalmalar görülmüştür. Özellikle Çin, Kanada, Almanya, Hindistan, Amerika gibi gelişmiş ülkelerde sanayi üretiminin azalması ciddi ekonomik sorunlara neden olmuştur (ILO, 2020d: 1).

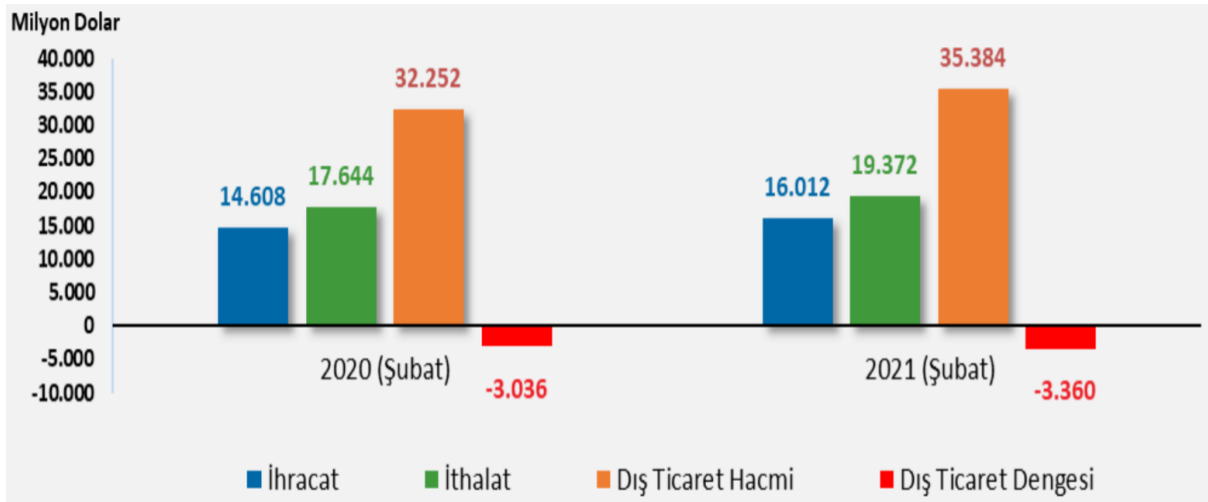
Otomotiv sektöründe dünya genelinde salgının derinden hissedilmesinin nedeni; sektör üretiminin %80’inin Çin’e ait olmasıdır. Bu süreçte Avrupa ve Kuzey Amerika’da da otomobil fabrikalarının kapanmasının ardından, sektörde büyük kayıplar yaşanmıştır.

Türkiye açısından otomotiv sektörünün önemi özellikle geçtiğimiz yıllarda giderek artmaktadır. Sektör, sağladığı kârlılık oranı, teknolojinin ülkeye taşınması ve devamlı bir vergi kaynağı olmasından dolayı stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye otomotiv sektöründe salgının belirtileri dünyaya göre daha geç hissedilmiştir. Ancak hissedilmeye başlanmasıyla birlikte hızlı bir düşüş görülmüş ve sonucunda hem ÖTV oranlarının yükselmesine hem de otomobil piyasasında fiyatların artmasına neden olmuştur. Özellikle ikinci el otomobil fiyatlarında oluşan yükselmenin sebebi, salgın döneminde arzın düşük olmasıdır (Özduvak, 2020: 20).

4.6. Ticaret Sektörü Üzerine Etkileri

Salgın önlemleri ve kısıtlamalar, ülkelerin mal ve hizmet üretiminde önemli düşümlere neden olmuştur. Bu durum doğrudan, ülkelerde dış ticaret hacminin daralmasına neden olmuştur. Hizmet ve mal ticaretindeki düşüş salgın döneminde büyük oranda artmıştır. Salgının bir diğer etkisi de değişen tüketici davranışlarıdır. Kısıtlamalardan dolayı istediği an dışarı çıkıp ihtiyacını gideremeyen tüketicinin e-ticarete olan talebi artmıştır. Salgından önce temelleri atılan e-ticaret, salgın sürecinde reel ticaretin yerini almayı başarmıştır.

Türkiye, salgının ekonomik etkilerinin tüm dünya da görülmeye başladığı ilk dönemlerde özellikle tekstil gibi üretim alanlarında dış ticaretten daha fazla pay alabileceği yanılgısına düşülmüştür. Ancak üretimde ithalata dayalı bir sistemi olduğu için ve güçlü ekonomilerin salgın sürecinde daha hızlı toparlanmasıyla ihracatını beklenen ölçüde arttıramamıştır (TÜRMOB, 2020: 32-35).

Grafik 5: 2021 Şubat Ayı Dış Ticaret Hacmi

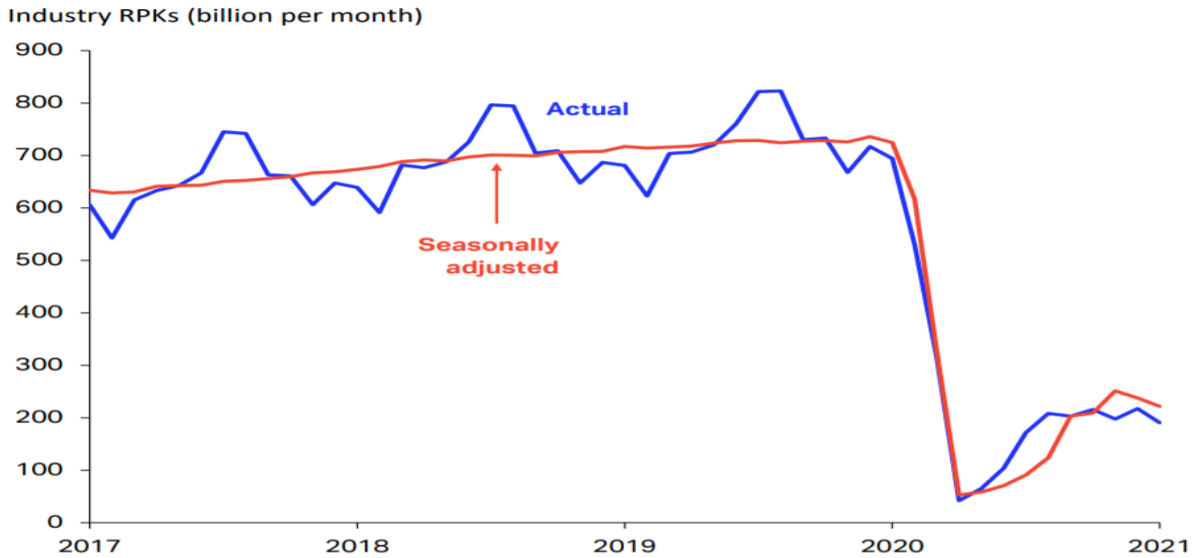
Kaynak: T.C Ticaret Bakanlığı, 2021: 3.

Grafik 5'te, ihracat son on iki aylık dönemde %5,79 azalmış, 171.417 \$, ithalat ise %2,38 artarak 220.103\$ olarak kayıt edilmiştir. Dış ticaret hacmi ise %1,36 azalarak 391.520 \$ olarak kaydedilmiştir. İhracat ile ithalatın birbirini karşılama oranı %77,9 olarak belirlenmiştir.

4.7. Ulaştırma ve Lojistik Sektörü Üzerine Etkileri

Salgının getirdiği olumsuz etkilerin şiddetini hafifletmek için ülkeler, birçok sektörde olduğu gibi lojistik sektöründe de teknolojiyi daha etkin kullanmaya başlamıştır. Bu durum lojistik şirketleri için hem avantaj hem de dezavantaj oluşturmaktadır. Özellikle e-ticaretin arttığı salgın döneminde lojistik firmaları daha yoğun ve hızlı çalışarak tüketici siparişlerini zamanında ulaştırmak için kapasitelerini arttırmak zorunda kalmıştır. Diğer yandan salgından kaynaklı bireysel araç kullanımının artması, şehirlerde ve şehirlerarası ulaşımında araç yoğunluğundan kaynaklı trafik tıkanıklıklarına sebep olmuştur. Bu durum lojistik firmalarının teslimatı zamanında ulaştırmasının önündeki en önemli engeldir (Okumuş, 2020: 28-32).

Salgın sürecinde yük ve yolcu taşımacılığında bütün taşımacılık türleri olumsuz etkilense de en çok etki havayolu taşımacılığında görülmüştür. Hızlı, güvenilir ve uzak mesafelere ulaşım sağlaması nedeni ile günümüzde en çok tercih edilen havayolu, talep yoğunluğundan kaynaklı olarak salgının yayılmasında büyük rol oynamaktadır. Salgının yayılım hızını kontrol altına almak için alınan önlemler, havacılık sektöründe talep kaynaklı daralmalar yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Akça, 2020: 47).

Grafik 6: 2017-2021 Uluslararası Yıllık Uçuş Hacmi

Kaynak: IATA, 2021: 1.

Grafik 6'da, Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği'nin (IATA) raporunda yer alan bilgilere bakıldığında; yükselme eğiliminde olan uçuş sayıları ocak ayında virüsün yeni mutasyonlarının çıkmasıyla birlikte tekrar düşüşe geçmiştir. Genel olarak salgın öncesi döneme kıyasla uçuşlar %72 oranında, havayolu yolcu

gelirlerinin oranı ise %72,5 azalmıştır. Havayolu taşımacılığındaki düşüşler ilk olarak ülkeler giriş/çıkış kısıtlamaları uygulamaya başlamasıyla birlikte, 2020'nin nisan ayında görülmeye başlamıştır.

Türkiye’de genel duruma bakıldığında, en fazla olumsuz etki havayolu yük ve yolcu taşımacılığıdır. 4 Martta yayınlanan rapora göre; THY’nin son iki hafta da 615 uçuş seferi gerçekleştirdiğini, 2019’un aynı dönemine göre %51’lik bir düşüş yaşadığını, Pegasus’un ise 249 uçuş seferi gerçekleştirdiğini, %38’lik bir kaybı olduğunu bildirmiştir (Eurocontrol, 2021: 3).

4.8. Sağlık Sektörü Üzerine Etkileri

Covid-19 nedeniyle hastanelere artan talep de artmış ve bu talebi karşılayamayan ülkelerde sağlıkta alt yapının önemi bir kere daha hissedilmiştir. Salgın döneminde sağlık sektörü hızlı bir şekilde yeniden yapılanmak zorunda kalmıştır. Temel hizmetlerin devamlılığının sağlanması için çok sayıda sağlık personeli istihdamı yapılmıştır. Ayrıca salgın döneminde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte “çevrimiçi ve mobil sağlık” kavramı oluşmuştur. Birçok ülkede bireysel sağlık durumunun incelenmesi ve takip edilmesi için mobil uygulamalar ve özel çağrı hatları geliştirilmiştir (ILO, 2020e: 7).

Sağlık sektörü salgından etkilenmiş olsa da diğer sektörler göre daha hızlı bir toparlanma ve ilerleme sürecine girmiştir. İlaç sektörüne genel olarak baktığımızda temel ilaçlara talepte artış görülse de bu ilaçların karlılık oranları düşük olduğu için sektörü çok etkilememiştir. Diğer yandan zaten düzenli kullanılan ilaçlara olan talep aynı şekilde devam etmiştir. Kamu ve özel hastanelerde ise durum ilaç sektöründen farklı olarak talepte düşmeler ve para kayıpları yaşanmıştır. Bireyler virüs kapma endişesi ile hastaneye gidip tedavi olmaktan çekinmiş ve bu durum hastanelerde özellikle salgının ilk dönemlerinde ciro kaybına neden olmuştur. Ülkeler sektöre olan talebi arttırmak ve hastanelere destek olmak için birçok farklı destek paketleri sunmuşlardır (Ernst & Young, 2020: 5-7).

Salgın döneminde aşı, temizlik ürünleri, virüslere karşı koruyucu ürünler gibi birçok önemli ürünün taleplerinde artış söz konusu olmuştur. Sağlık sektöründe incelememiz gereken en önemli alt sektörlerden biri hizmet sektörüdür. Bireylerin sağlık hizmetlerine olan memnuniyetinin ve güveninin artması daha çok hizmet talep etmelerini sağlayacaktır. Türkiye sağlam sağlık alt yapısı ile salgın döneminde örnek olabilecek bir hizmet sunmuştur. Her ne kadar sağlık sektörü salgında yaşanan ilk şokta olumsuz etkilense başarılı bir “Sağlıkta Dönüşüm Programı” ile hızlı bir şekilde toparlanma sürecine girmiştir. Aynı zamanda başarılı bir fiyasyon çalışma süreci, hastanelerde yoğun bakımların ve yatak sayılarının iyi düzeyde olması gibi önemli etkenler de salgın döneminde kontrolün sağlanmasında etkili olmuştur. Alınan “Yeni Normalleşme Süreci” uygulamaları olumlu sonuçlar vermiş ve 1 Martta uygulanmaya başlayan “Yerinde Karar Dönemi” için zemin hazırlamıştır. Başlayan bu yeni dönemle birlikte sağlık sektörü ve diğer sektörler üzerindeki ekonomik yükün daha hafifleyeceğini tahmin etmekteyiz.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de salgının sektörler üzerinde pek çok etkisinin olduğu açıkça ortadadır. Bu bağlamda; aşağıda Tablo 2’de genel olarak incelediğimiz sektörlerin salgın sürecinden nasıl etkilendikleri detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 2. Covid-19 Salgınının Sektörlere Etkisi

Sektörler	Olumlu Etkileri	Olumsuz Etkileri
Eğitim Sektörü	*Uzaktan eğitim sisteminde alt yapı eksikliklerinin fark edilerek düzeltilmesi.	*Eğitim kurumlarının kapatılması. *Eğitim teknolojisi ve internete erişimde eşitsizliklerinin yaşanması.
Tarım ve Gıda Sektörü	*Kısıtlama ve yasaklamaların uygulanmasıyla eve kapanan insanlar arz ve talebi artırdı. *İnsanların stok yapması, satışları artırdı. *Tarımda teknolojik üretim alanında yapılan çalışmaların hız kazanması.	*Yurt dışı talebin durgunlaşması. *Yurt içinde ise insanların olumsuz beklentiler çerçevesinde aşırı stok yapma eğiliminden dolayı talebin aşırı artması sonucu gıda ve tarım ürünlerinin fiyatlarında artış yaşanması.
Turizm Sektörü	*Kapanan iş yerlerinin restorasyon çalışmaları için zaman kazanmış olması. *Turizm alanında teknolojinin daha aktif kullanımı. *Turizm faaliyeti gerçekleştirilen alanlarda temizlik ve hijyen konularında ek uygulamalar.	*2020 yılı kayıp yıl olarak değerlendirilmektedir. *2020 yılında yurtdışından gelen turist sayısı 2019’a göre %69 düşmüştür. *Yaz aylarındaki turizm gelirinde en az 11 milyar dolarlık kayıp yaşandığı söylenilebilir. *İnsanların seyahat etmekten korkmasına neden olmuştur.

İnşaat ve Gayrimenkul Sektörü	<ul style="list-style-type: none"> * E-Tapu hizmetinin yaygınlaşması. *Konut almak isteyen kişilere düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkânları. *İnşaat sektöründe peyzaj ve açık alanların daha çok hâkim olduğu projelerin artmaya başlaması. *İnşaat sektöründe teknolojik dönüşüm programının uygulanmaya başlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> *Dış yatırımların azalmasında dolayı inşaat sektöründe küçülmeler. *Salgın döneminde uygulanan kısıtlamalardan dolayı işlerin aksaması. *Salgın kaynaklı ekonomik belirsizliklerden dolayı insanların konut satın almak konusundaki çekinceleri.
Otomotiv Sektörü	<ul style="list-style-type: none"> *Otomobil alımları arttı. *Toplu taşıma araçlarının salgın riskini arttırmamasından olayı bireysel araç kullanımına olan talebin artması. *Araç üretiminde yeni teknolojiler kullanılmaya başlandı. *Bazı firmalar sermayelerinin bir kısmını sağlık sektöründeki gelişmeler için kullandı. 	<ul style="list-style-type: none"> *Fabrikaların üretimi yavaşladı. *Artan vergiler özellikle ikinci el piyasasında fiyat artışlarına neden oldu.
Ticaret Sektörü	<ul style="list-style-type: none"> *Dijitalleşme oranı artarak e-ticaret önem kazandı. *Dezenfektan ve temizlik ürünleri satan firmalar kârlarını artırdı. 	<ul style="list-style-type: none"> *Dış ticaret oranlarında önemli düşüşler yaşandı.
Ulaştırma ve Lojistik Sektörü	<ul style="list-style-type: none"> *Alternatif ulaşım seçeneği olan bisiklet kullanımı arttı. *Lojistik sektöründe aksamaları gidermek için teknoloji merkezli yenileşmeler arttı. *Özellikle hava alanları gibi toplu kullanım alanlarında hijyen ve temizlik önlemleri artırıldı. 	<ul style="list-style-type: none"> *Havayollarının sektör kaybı 113 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. *Havayolu taşımacılığı küçüldü. *Cruise taşımacılığı durmuş durumdadır. *Şehir içi toplu taşıma talebi azaldı. *E-ticaretin yaygınlaşması ile birlikte artan lojistik yükü sektörde ilk zamanlar bazı aksamalara neden oldu.
Sağlık Sektörü	<ul style="list-style-type: none"> *Sağlık hizmetlerinin niteliğinde ve ekipmanlarında yaşanan iyileşmeler. *Aşı çalışmaları hız kazandı. *İlaç sektörüne olan talepte artışlar yaşandı. *Dijital sağlık alanında büyük çaplı gelişmeler. *İstihdam olanaklarının artması. 	<ul style="list-style-type: none"> *Kronik yada ameliyat olması gereken hastaların salgın riskinden dolayı sağlık alanındaki taleplerini ileri tarihlere bırakması. *Hastane alt yapılarında var olan bazı eksikliklerden kaynaklı aşırı talep anlarında anında hizmet sağlanmaması.

Kaynak: Tarafımızdan hazırlanmıştır.

5. SONUÇ

Bilgi odaklı öğrenme, son yıllarda daha çok karşımıza çıkan bir terimdir. Ülke ekonomisinde bilgi, teknoloji, yenilik, doğal kaynak ve sermayenin bir araya gelmesiyle ülkelerin ekonomik büyüme anlayışı değişmiştir. Ekonomik büyümenin temelinde bilgi odaklı yeni bir anlayış benimsenmiştir. Bilgi yoğun hizmetlerin ortaya çıkışı, üretim ve istihdamı farklı yönler çekmeye başlamıştır. Ülke ekonomilerinde bu denli anlayışın ilerlemesi, olumlu katkılar, dijitalleşme gibi bilgi stoklarının sağlanması refah standartlarını yükselten bir durumdur. Fakat her şey bu kadar yolunda giderken bir salgın hastalığın ortaya çıkışı sektörlerin daralmasına, üretkenliğin azalmasına ve ani kararlar alınmasına neden olmuştur.

Türkiye’de Covid-19 salgınının görülmeye başlanması ve hızla yayılımı ekonomik, sosyal ve kültürel gibi faaliyetlerin yavaşlamasına hatta durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Salgın nedeniyle uygulanan yasaklar, karantinalar ve kısıtlamalar sektörlerin nakit akışının bozularak, tedarik zincirlerinde aksamalara sebep olmuştur. Piyasanın arz cephesini derinden etkileyen bu salgın ekonomik ve sektörel bazda piyasa dengesizliklerini beraberinde getirmiştir. Hiçbir sektörün yakasını sıyıramadığı bu dönemde, dijitalleşme süreçleri devam etmektedir. Salgın döneminde şoklarının yaşanması ekonomiyi daha kırılgan haline getirmiştir.

Bu çalışmada, küresel çapta yaşanan bu salgın döneminden sektörlerin yaşadığı olumlu ve olumsuz etkilere yer verilerek, salgının finansal boyutu incelenmiştir. Eğitimin aksaması, turizmin canlılığını kaybetmesi, ticari hayatın durma noktasına gelmesi, ulaştırma ve lojistik faaliyetlerinin aksaması, inşaat ve gayrimenkul alanında yatırımların düşmesi gibi durumlar bu sektörlerin salgından daha çok olumsuz etkilendiğini gösterirken; tarım ve gıda sektöründe üretim/tüketim artışlarının yaşanması, otomotiv sektöründe bireysel araç kullanımının yaygınlaşması ve sağlık sektöründe yeni teknolojilerin geliştirilmesi olumlu etkilerini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmadı, A. A., Şirin, H., Ergüder, T. (2020). “*Dünyada Salgın Tarihi*”, Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Dergisi, Sayı:1(2), 9-19.
- Akça, M. (2020). “*COVID-19’un Havacılık Sektörüne Etkisi*”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi (ASEAD), Sayı: 5, 45-64.
- Bakioğlu, B., Çevik, M. (2020). “*COVID-19 Pandemisi Sürecinde Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşler*”, Turkish Studies, Sayı:15(4), 109-129.
- Bahar. O., İlal. N. Ç. (2020). “*The economic effects of Coronavirus (COVID-19) in the tourism industry*”, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, 125-139.
- Can, E. (2020). “*Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık Ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları*”, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd), Sayı:2, 11-53.
- Cinel, E. A. (2020). “*Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler*”, Politik Ekonomik Kuram Dergisi, Sayı:4(1), 124-140.
- Çakın, M., Akyavuz, E. K. (2020). “*Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi*”, International Journal of Social Sciences and Education Research, Sayı:6(2), 165-186.
- Çelik, R. (2020). “*Lojistik Sektöründe Kullanılan Yeni Bilişim Sistemleri: Lojistik 4.0 Örneği*”, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6, 85-90.
- Çetin. M., Ecevit E. (2008). “*Yenilikler, Öğrenme ve Ekonomik Kalkınma: Gelişmiş Bölgesel Ekonomilerden Örnek Uygulamalar*”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 24, 203-228.
- Demartoto, A. (2018). “*Warga Peduli AIDS Wujud Peran Serta Masyarakat dalam Penanggulangan HIV/AIDS*”, Jurnal Analisa Sosiologi, 2018, Sayı:7(1), 141-151.
- Eren, S. (2020). “*Koronavirüs Salgını ve Temel Gıda Piyasaları Üzerine Etkileri*”, İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Sayı: 230, 1-11.
- Fendioğlu. E., Polat. M. A. (2020). “*COVID-19 Salgınının Otomotiv Sektörü Üzerine Etkileri*”, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler Dergisi, 514-528.
- Gregersen. B. (1997). “*Learning Economies, Innovation Systems and European Integration*”, Regional Studies, Sayı: 31(5), 479-490.
- Gülçubuk, B. (2020). “*COVID-19 sonrasında Tarım Politikalarının Geleceği*”, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Politika Raporu, 1-20.
- Gürlehel, C. F. (2020a). “*Türkiye, Covid-19 Salgınına Kırılgan Finansal Koşullarda Yakalandı*”, Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği Dergisi, Sayı: 41, 84-85.
- Gürlehel, C. F. (2020b). “*İnşaat Sektörü ve İnşaat Malzemeleri Sanayisinde İkinci Yarı Beklentileri*”, Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği Dergisi, Sayı: 42, 84-85.
- Ernst & Young (EY) (2020). “*Sağlık Sektöründeki Son Gelişmeler*”, Health Talks IV Toplantı Raporu, 1-11.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı) (2020). “*Covid-19 Salgınının Ekonomi, Güvenlik, Demokrasi ve Temel Haklar, Brexit, Tarım, Ticaret, Çevre Ve İklim, Sosyal Politikalar Üzerindeki Etkileri*”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Sayı:227, 1-36.
- Johnson, N. & Mueller, J. (2002). “*Updating the Accounts: Global Mortality of the 1918-1920 "Spanish" Influenza Pandemic*”. Bulletin of the History of Medicine, Sayı:76(1), 105-115.
- Khan, A. A., (2020). “*Covid-19 Salgınının Turizm Üzerindeki Etkileri: Safranbolu Miras Kenti Örneği*”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Sayı:2, 28-37.
- Laborde, D., Martin. W., Swinnen. J., Vos. R. (2020). “*COVID-19 Risks to Global Food Security*”, Science, Sayı: 6503, 500-502.
- Lundvall B. A. (1994). “*The Learning Economy*”, Journal of Industry Studies, Sayı: 1(2), 23-42.
- Lundvall. B. A. (2002). “*The Learning Economy: Challenges To Economic Theory And Policy*”, European Association For Evolutionary Political Economy, USA, 26-47.

- Maliszewska. M., Mattoo. M., Mensbrugge. D. (2020). “*The Potential Impact of COVID-19 on GDP and Trade: A Preliminary Assessment*”, Policy Reserarch Working Paper, Sayı: 9211, 1-26.
- Okumuş. A. (2020). “Covid-19’un Ulaştırma ve Lojistik Sektörüne Etkileri”, İstanbul Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi, 28-32.
- Özdurak. C. (2020). “*Covid-19 ve ÖTV Artışlarının Otomotiv Hisse Getirilerine Etkisi*”, Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, 19-28.
- Parıldar, H. (2020). “*Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları*”, Tepecik Eğitim ve Araştırmalar Hastanesi Dergisi, Sayı: 30, 19-26.
- Peiris, J.S., Yuen K.Y., Osterhaus A.D., Stöhr K. (2003). “*The severe acute respiratory syndrome*”, The New England Journal Of Medicine, Sayı:349, 2431-41.
- Tanrıvermiş, H. (2020). “*COVID-19 Salgınının Gayrimenkul Sektörü Üzerindeki Olası Etkileri ve Benimsenecek Olası Değişiklikler: Türkiye Perspektifine İlişkin Bir Durum Analizi ve Genel Değerlendirme*”, Kentsel Yönetim Dergisi, Sayı: 3, 263-269.
- T.C Sağlık Bakanlığı (2015). “*Havayolu Taşımacılığında Halk Sağlığı Olaylarının Yönetimi Rehberi*”, 1-96.
- T.C Sağlık Bakanlığı (2019). “*Türkiye HIV/AIDS Kontrol Programı (2019-2024)*”, 1-74.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020a). “*COVID-19 (Sars-CoV2 Enfeksiyonu) Rehberi*”, 1-42.
- T.C Ticaret Bakanlığı (2021). “*Şubat Ayı Veri Bülteni*”, 1-20.
- Türkiye Mühendisler Birliği (TBM) (2020). “*Normalleşme Adımları Beraberinde Devam Eden Belirsizlikler*”, 1-28.
- Türk, A., Ak Bingül, B., Ak, R. (2020). “*Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri*”, Gaziantep University Journal Of Social Sciences, 2020, 612-632.
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği (TÜRMOB) (2020). “*Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu*”, TÜRMOB Yayınları, 1-101.
- UN (1960), “*World Economic Survey 1959, United Nations Department Of Economic and Social Affairs*”, New York, 1-250.
- Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği’nin (IATA) (2021). “*January: Air Passenger Market Analysis*”, 1-4. Erişim Tarihi: 07.03.2021
- Uzlu, F. N. (1948). “*Cholera Asiaticanın Epidemisi Tarihi Üstüne Bir Araştırma*”, Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi, Sayı: 1, 7-36.
- Verikios, G., McCaw J., McVernon J., Harris, A. (2020). “*H1N1 Influenza in Australia and its Macroeconomic Effects*”, Centre of Policy Studies and The Impact Project, 1-35.
- Worldbank (2020). “*Turkey Economic Monitor*”, 1-120.

WEB SİTE KAYNAKLARI

- BBC (2014). “*Ekonomi Ebola Yüzünden %30 Küçüldü.*” <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140822 Ebola ekonomik maliyet>, Erişim Tarihi: 28.02.2021
- Bhusal, A. (2020). “*Agriculture and COVID-19: Problems and Opportunities*”, <https://ypard.net/2020-06-03/agriculture-and-covid-19-problems-and-opportunities>, Erişim Tarihi: 03.03.2020
- Eurocontrol (2020) “*Covid-19 Impact On European Aviation*”, <https://www.eurocontrol.int/publication/eurocontrol-comprehensive-assessment-covid-19s-impact-european-air-traffic>, 1-23. Erişim Tarihi: 07.03.2021
- ILO (2020a). “*COVID-19 And The Education Sector*”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742726.pdf, Erişim Tarihi:03.03.2021
- ILO (2020b). “*COVID-19 And The Impact On Agriculture And Food Security*”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742719.pdf, Erişim Tarihi:03.03.2021

- ILO (2020c). “*COVID-19 And The Tourism Sector*”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/--ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742721.pdf , Erişim Tarihi:03.03.2021
- ILO (2020d). “*COVID-19 And The Automotive Industry*”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/--ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742736.pdf , Erişim Tarihi:03.03.2021
- ILO (2020e). “*COVID-19 And The Health Sector*”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/--ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742729.pdf , Erişim Tarihi:03.03.2021
- Mutlu, B. Y. (2020). “*COVID-19 Sonrası Çöken İnşaat Sektöründe Toparlanma Sancılı Olacak*”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kovid-19-sonrasi-coken-insaat-sektorunde-toparlanma-sancili-olacak/1846003> , Erişim Tarihi: 06.03.2020
- Rosenwald, M. (2021). “History’s Deadliest Pandemics, From Ancient Rome To Modern Amerika”, <https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/local/retropolis/coronavirus-deadliest-pandemics/>, Erişim Tarihi:28.02.2021
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020b), “Ebola”, www.seyahatsagligi.gov.tr/site/HastalikDetay/Ebola Erişim Tarihi:27.02.2021
- UNIDO (2020). “Coronavirus: the economic impact”, <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact> , Erişim Tarihi: 28.02.2021